

Josip Jurčič: DESETI BRAT

1. AVTOR, NASLOV, ČAS NASTANKA, OBLIKA DELA

Josip Jurčič se je rodil 4. marca 1844 na Muljavi, vasici v bližini Višnje Gore v revni družini malega kmeta in samostanskega kočijaža. Jurčič je bil pomemben slovenski realistični pisatelj in časnikar. V šolo je odšel na normalko v Ljubljano in nadaljeval na gimnaziji. Kot gimnazijec je veliko bral in se kmalu pojavil s svojimi spisi v takratnih listih. Pozornost je zbudil najprej s Spomini na deda, objavljenimi v Bleiweisovih Novicah. Že pri sedemnajstih je objavil svojo prvo pripovedko (Pripovedka o beli kači). Pri njegovih dvajsetih je Mohorjeva družba izdala povest Jurij Kozjak, Slovenski oglasnik pa povest Domen. Po končani gimnaziji je odšel na Dunaj, kjer je študiral slavistiko in klasično filologijo vendar je študij kmalu opustil. Svoja dela je objavljaval pretežno pri celovškem izdajatelju Antonu Janežiču v njegovem Slovenskem glasniku in Cvetju iz domačih in tujih logov. Tu so izšla pomembna uspešna dela: povest Domen, prvi slovenski roman Deseti brat, zgodovinska povest Hči mestnega sodnika, Nemški valpet, Kozlovska sodba v Višnji Gori in druga dela. Leta 1868 je v almanahu Mladika, ki ga je izdal skupno s prijateljem Josipom Stritarjem in Franom Levstikom objavil svojo najboljšo realistično povest Sosedov sin, za katero je vzel snov iz resničnega življenja kmečkih ljudi svojega časa in velja za prvi slovenski roman. Kasneje se je posvetil tudi časnikarstvu. Leta 1871 je postal glavni urednik Slovenskega naroda. Ob delu za časopis se je začel posvečati tudi politiki in postal eden pomembnejših mladoslovencev. Po letu 1875 se je posvetil leposlovju. Izdal je romana Doktor Zober in Cvet in sad, ob krajši realistični prozi (Telečja pečenka, Pipa tobaka, Božidar Tirtelj) se je lotil tudi dramatike. Prijatelj Levstik mu je močno predelal prvo slovensko tragedijo Tugomer. Nekaj dni pred smrtjo je končal tudi Veroniko Deseniško. Žal pa ni utegnil končati zgodovinske povesti Rokovnjači, ki jo je v nadaljevanjih začel objavljati v novi reviji Ljubljanski zvon. Umrl je v najlepših letih spomladi 1881 zaradi pljučnice. Pokopan je na starem ljubljanskem pokopališču Navje.

2. DOGAJALNI ČAS IN PROSTOR

Zgodba se dogaja v Jurčičevi rojstni vasi Muljavi ter na gradu Kravjak v okolici Muljave. Povezujeta se grajsko in vaško okolje. Prizori so postavljeni v vas, gostilno v Obrhku ter na dva gradova v vasi. Dogaja se v dvajsetih letih 19. stol., ko so na Slovenskem še gospodovali graščaki, ki pa so bili bolj podobni velikim zemljiškim posestnikom kot gospodom iz fevdnih časov. Prvi in glavni grad je grad z imenom Slemenice, kjer je učil tudi mladi študent Lovro Kvas. Ta pa se je prav na gradu tudi zaljubil v hčerko graščaka Benjamina-Manico. Pripovedni stil je nekje vmes med romantiko in realizmom. Prvi slovenski roman je bil napisan leta 1866.

3. KNJIŽEVNE OSEBE, NJIHOV ZNAČAJ, DRUŽBENI POLOŽAJ, ŽIVLJENJSKI NAZOR

Lovro Kvas se je rodil v kmečki družini in tako se je moral že v rani mladosti spopadati z revščino. Ker je bil nadpovprečno bister se mu je s pomočjo dobrotnikov uspelo iztrgati iz revnega okolja v katerem je živel in tako se je šolat odšel v mesto. Ker pa Lovro po končanih nižjih šolah ni hotel študirati za duhovnika mu je večina dobrotnikov odtegnila pomoč in zato je moral iti za domačega učitelja. S tem se je le podkrepil njegov čut, da nič ne velja in da ni sam svoj gospod. Kljub temu da ga je družina pri kateri je služboval lepo sprejela se ni mogel znebiti občutka da je odveč, da živi pri tujih ljudeh, sedi za tujo mizo in da je le plačan človek. Ta njegov socialni kompleks pa najbolj pride do izraza, ko se zaljubi v Manico in se zaveda, da je ni vreden, saj ji ne more ponuditi niti strehe nad glavo. Lik tega junaka nosi tudi mnogo avtobiografskih potez pisatelja, predvsem ko gre za problem tujstva, ki je predstavljen v liku domačega učitelja, kar je tudi Jurčič sam bil.

Martinek Spak - oseba, s katero so vse osebe romana posredno ali neposredno povezane in zato tudi njegov lik predstavlja vez med različnimi zgodbami, ki so predstavljene v romanu.

Mati mu je nezavedno vcepila sovraštvo do očeta, ki jo je zapustil še pred Martinekovim rojstvom. Po materini smrti se Martinek odpravi po svetu, z eno samo željo, da poišče očeta in se mu maščuje. Ko hodi po svetu ga zaradi njegovega veselega značaja in posebnih lastnosti ljudje imajo za desetega brata. Ta status kasneje tudi sam prevzame. Nekega dne Martinek po naključju najde očeta. Od tistega trenutka dalje, mu sledi kot senca, ga izsiljuje z materinimi pismi in mu nikakor ne pusti pozabiti grehov, ki jih je naredil v preteklosti. Hoče se mu maščevati, ker je njegovo mater pahnil v blaznost in si želi da enake muke doživi tudi sam. Ta dejanja so popolnoma v nasprotju z njegovim značajem, saj je bil prijazen, dobrosrčen, malo poseben človek, ki je rad pomagal ljudem in jim s svojim bistrim umom pomagal rešiti tudi marsikatero težavo. Martinek se tudi zaveda, da njegovo ravnanje ni pravilno in ima zaradi tega tudi slabo vest. Enako sovraštvo kot do očeta pa goji le še do Marijana Piškava - svojega polbrata. Marijan povzroči tudi njegovo smrt. Pred smrtjo pa se končno pokesa. Pokliče svojega očeta in mu plove, da mu je mama odpustila vse njegove grehe, tudi sam mu odpusti in z mirnim srcem umre.

Dolef je bil brat gospoda Benjamina - lastnika Slemenic. Je podoba človeka, ki je uničil svoje življenje. Dolef je izjemno bister človek, ki se je že v mladosti začel vdajati pijači in se ji kljub temu da se je zavedal kam ga vodi ni odrekel. V knjigi je predstavljen kot nekakšen filozof, ki je kljub svojim letom in zapitosti še vedno bistrega uma. Vse svoje izjave podkrepi z latinskimi izreki iz Homerja ali Horacija. Največkrat ga lahko najdemo v vaški gostilni. Njegova smrt se sklada z življenjem, ki ga je živel, in sicer pijan zmrzne v snegu pred svinjaki. Pisatelj tukaj le še poudari njegovo tragično usodo zavrženega človeka, ki si je tako življenjsko pot izbral sam.

Peter Kaves oz. gospod Piškav je bil lastnik grada Polesk. Bil je zelo samotarski, redkobeseden človek, ki je le redkokdaj zašel med ljudi.

V svoji mladosti je naredil veliko grehov, ki so se mu v kasnejšem življenju maščevali. Ker je bil rojen v kmečki družini je že od rane mladosti je hlepel po denarju. Izšolal se je za zdravnika in se kasneje poročil z svojo pacientko in bogato dedinjo. Ko pa je izvedel, da ne bo podedovala denarja jo je zapustil. Odšel je na Dunaj in si z opravljanjem svojega poklica nagraabil precejšno bogastvo in se znova poročil. V drugem zakonu se mu je rodil drugi sin Marijan. Ko je ugotovil, da njegova žena ni to, za kar se izdaja, jo je zapustil in se z sinom Marijanom preselil na grad Polesk. V tem času je že spoznal svoje napake. Zavedal se je da se mu je usoda maščevala na enak način, kot je on prizadel svojo prvo ženo – Martinekovo mater. V tem času pa ga najde njegov prvi sin Martink in mu začne vzbujati slabo vest. Spominja ga na vse storjene grehe. Kljub temu, da ga Peter Kaves velikokrat prosi odpuščanja, mu Matinek noče odpustiti in ga s pismi še naprej izsiljuje.

Kljub Petrovemu težkemu značaju pa je moč čutiti, da svojega sina Marijana močno ljubi, le da tega nikoli ne pokaže. To dokaže tudi na koncu, ko se iz ljubezni do svojega sina Marijana ubije, saj se boji da bi mu pisma Martinekove matere škodila, če bi prišla v javnost.

Njegov sin **Marijan** pa je bil očetovo popolno nasprotje. Bil je vesel, družaben človek, ki je rad hodil na lov in se zabaval v družbi vaških fantov med katerimi je bil zelo cenjen. Veliko časa je preživel tudi na gradu Slemenice in po tem so ljudje skleпали, da se bo omožil z grajsko hčerjo Manico. Marjan pa je tudi nosil del krivde svojega očeta. Nagonsko je sovražil svojega polbrata Martineka in nehote ter po naključju povzroči celo njegovo smrt. V določnem trenutku je tudi brezobzirno sovražen do Lovra, s katerim kasneje postane dober prijatelj in mu tudi pomaga ohranjati stik z Manico, ko Lovro študira. Njegova zgodba se zaključi tako, da izgubi Manico, svojega očeta, vendar je srečen v svojem zakonu z zdravnikovo hčerjo.

Krjavelj je bil vaško čudo. O njegovi preteklosti ni bilo nič znanega. Pred desetimi leti si je na Obrščakovi njivi, tik ob hosti, z lastnimi rokami postavil hišo. Preživljal se je s prodajanjem smole, ki jo je nabiral v gozdu in z drugimi priložnostnimi deli. Ljudje so ga, za razliko od Martineka Spaka, imeli za neumnega. Bil je znan po pripovedovanju zgodb, ki naj bi se mu zgodile v življenju. Tem zgodbam se vi vaščani posmehujejo, vendar ga pripravijo do tega, da jih pripoveduje znova in znova. Krjavelj je v precej dobrih odnosih tudi z desetim bratom, izkaže se tudi, da zelo dobro pozna njegov značaj, kar se pokaže pri odlomku v katerem vaškim možem reče, da desetemu bratu res ne morejo reči vsega kar jim pade na pamet.

Benjamin G* je lastnik gradu Slemenice. Je preprost človek z meščanskimi koreninami. Je napol izobražen in po smrti svojega očeta je podedoval celotno družinsko posest. Kljub delni izobraženosti pa so mu najbolj pri srcu pogovori o kmečkih opravilih in zato tudi vedno sodeluje

pri opravkih, ki se dogajajo na posestvu. Klub temu da je premožen človek, še vedno teži k temu, da bi pridobil še več, in prav tega Lovro pri njem ne razume, kar izrazi tudi v pismu svojemu prijatelju.

4. TEMA IN PROBLEM DELA

Roman je kompozicijsko izredno spretno zaznamovan, vendar mu je kljub temu Fran Levstik, najpomembnejši kritik tega časa, očital veliko slabosti. (Manica je bila prestara za možitev, ko se je Lovre vrnil na Slemenice. Odlično »narejen« je le Krajavelj, Lovre Kvas pa je absolutno preveč čustven in premalo dejaven. Očita mu tudi, da je jezik preveč romantičen, da ni ljudski, da se je premalo posvetil psihologiji oseb in da je čutiti gosposki Stritarjev vpliv. Celo pri »vaški sredini« Levstik ni bil povsem zadovoljen, češ da je naslikal preveč revežev, kot da Slovenci ne bi imeli bogatih kmetov.

5. POSEBNOST V ZGRADBI, NAČINU IZRAŽANJA IN JEZIKU

Roman je sestavljen iz dveh zgodb. Prva zgodba, ki opisuje življenje na Slemenicah in druga, ki razjasnjuje dogodke iz preteklosti. Povezava med obema zgodbama je deseti brat, ki pripoveduje in opisuje dogodke iz preteklosti, ki so pomembni za razumevanje celotnega romana. V prvi zgodbi: Sintetični zgodbi so vidne romantične prvine (silovitost čustev, ljubezenski trikotnik,...), medtem ko v drugi analitični zgodbi opazimo prvine značilne za realistični čas (junaki si želijo povzpeti po družbeni lestvici, ne izraža čustev do likov...).

6. OSEBNO VREDNOTENJE IN RAZUMEVANJE DELA

Zgodba mi je bila nasploh zelo všeč, problem so mi postavljali le začetni odstavki v vsakem poglavju v katerem pisatelj opisuje, kaj bi bilo, če bi... S temi odstavki čisto zaide iz prave poti in če nisi popolnoma osredotočen in poglobljen v zgodbo se ti lahko pripeti, da po teh dolgih opisih čisto pozabiš, kaj se je dogajalo v prejšnjem poglavju in si nato primoran, da moraš brati odstavke ki si jih že prebral. Na srečo mi ni bilo treba prevečkrat gledati nazaj in še enkrat prebirati zadnjih odstavkov poglavja. Tema zgodbe je zanimiva in ne dolgočasna, čeprav če ne bi umrl deseti brat, bi bil konec popoln. Toda kaj moremo tako je življenje in to je zelo realistično, da prej umre berač kot pa premožen človek. Najljubši lik pa mi je bil seveda lik Krjavlja, ki v zgodbo vnese nekakšno sproščenost ter humor in s tem pripomore, da bralec še raje vzame knjigo v roke in komaj čaka na novo izmišljeno pripoved pomorskega vojščaka.